

РЕЗУЛЬТАТИ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ІНСТИТУТУ

DOI: 10.31359/2079-6242-2024-48-11

УДК 343.3/.7;341.3:004.056

М. В. Шепітько, доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу дослідження проблем кримінального права НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України; професор кафедри кримінального права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
ORCID ID 0000-0002-7164-8037

В. І. Борисов, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, радник при дирекції НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України; професор кафедри кримінального права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
ORCID ID 0000-0003-0291-9347

В. В. Базелюк, кандидатка юридичних наук, доцентка, наукова співробітниця відділу дослідження проблем кримінального права НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України; асистентка Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
ORCID ID 0000-0001-5223-8633

К. А. Новікова, кандидатка юридичних наук, старша наукова співробітниця відділу дослідження проблем кримінального права НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України
ORCID ID 0000-0001-8646-3441

ІНФОРМАЦІЙНІ КРИМІНАЛЬНО-ПРОТИПРАВНІ ДІЯННЯ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА МИР, БЕЗПЕКУ ЛЮДСТВА ТА МІЖНАРОДНИЙ ПРАВОПОРЯДОК*

Постановка проблеми. Особливо тяжкими злочинами, що посягають на мир, безпеку людства та міжнародний правопорядок (міжнародні злочини), прийнято вважати злочини агресії та геноциду.

* *Примітка.* Статтю підготовано в межах реалізації теми фундаментального дослідження «Теоретичні, законодавчі та правозастосовні проблеми кримінально-правової охорони інформаційної безпеки в Україні» (номер державної реєстрації 0121U114324). Термін виконання: I квартал 2022 р. – IV квартал 2024 р. Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України В. І. Борисов. Виконавці: к.ю.н., ст. досл. Д. П. Євтеєва; к.ю.н., ст. досл. Н. В. Нетеса; д.ю.н., доц. О. О. Пашенко; д.ю.н., проф. М. В. Карчевський; д.ю.н., проф. М. В. Шепітько; к.ю.н., доц. В. В. Базелюк; к.ю.н. К. А. Новікова, к.ю.н. В. В. Федосєєв; Д. О. Куковинець; В. В. Федюк.

циду, воєнні злочини та злочини проти людяності¹. Їх зазвичай визнають «ядром» («core») міжнародних злочинів і «звірствами» («atrocities crimes»)². До таких злочинів за Кримінальним кодексом України (далі – КК України) слід віднести: злочин агресії (ст. 437 КК України); 2) воєнні злочини (ст. 438 КК України); 3) геноцид (ст. 442 КК України); 4) злочини проти людяності (ст. 442-1 КК України).

Потрібно відзначити, що норми, які містяться в зазначених статтях, визначені в міжнародних конвенціях: Гаазьких конвенціях 1899 та 1907 рр., Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього 1948 р., Женевських конвенціях 1949 р. та додаткових протоколах до них, Гаазькій конвенції про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту 1954 р. та протоколах до неї тощо. Особливим правовим джерелом у визначенні цих міжнародних злочинів є Римський статут Міжнародного кримінального суду (далі – Римський статут МКС), оскільки юрисдикція суду є визнаною в Україні.

Важливу частину цих міжнародних злочинів становлять інформаційні кримінально-протиправні діяння, що посягають на мир, безпеку людства та міжнародний правопорядок. Їх виокремлення є доволі специфічним завданням, оскільки від його вирішення залежить установлення моменту, коли інформаційний вплив, а разом із ним інформаційні способи та засоби, спрямовані на готування до війни, можуть перейти в реальну агресію, геноцид, воєнні злочини та злочини проти людяності. На нашу думку, особливістю таких інформаційних дій є інформаційні способи та засоби, що власне використовуються країною-агресором для введення свого населення в оману, підбурювання своїх військовослужбовців до вчинення злочинних дій проти цивільних країни, щодо якої здійснено напад. Також особливе місце посідає й інформація як предмет цих кримінальних правопорушень, що перекручується, приховується, незаконно змінюється, як і використовується для доведення погроз. Важливим також є те, що передавання такої

інформації пришвидшується ЗМІ, через інтернет, закритими та відкритими групами в месенджерах, соціальних мережах та іншими каналами зв'язку. На сьогодні інформація частіше є цифровою, неофіційною та такою, що не може бути перевірена споживачем і повністю контролюватися державними або недержавними інституціями. Таким чином, жертвами від інформаційної війни та застосованого незаконного інформаційного впливу (фактично психічного насильства) стає все більше коло осіб.

До інформаційних кримінально-протиправних діянь, що посягають на мир, безпеку людства та міжнародний правопорядок, можна віднести: 1) пропаганду війни (ст. 436 КК України); 2) виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганду комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів (ст. 436-1 КК України); 3) виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікацію її учасників (ст. 436-2 КК України); 4) публічні заклики до геноциду (ч. 2 ст. 442 КК України); 5) незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала (ст. 445 КК України). Також вони є складовою протиправних діянь, зазначених у нормах ст. 437 КК України (злочин агресії) та ст. 438 КК України (воєнні злочини).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інформаційні кримінально-протиправні діяння, що посягають на мир, безпеку людства та міжнародний правопорядок, є достатньо новим блоком кримінальних правопорушень, дослідження яких викликане вчинюваними агресіями проти різних держав, включно з Україною. Наукові дослідження, присвячені цій проблемі, є відносно новими. До цих проблем зверталися, зокрема, Р. Лемкін, У. Тіммерманн, В. Борисов, М. Шепітько, О. Сенаторова, В. Кубальський, Р. Мовчан, Л. Опришко.

Метою статті є вичленування інформаційних кримінально-протиправних діянь із кола кримінальних правопорушень, що посягають на мир, безпеку людства та міжнародний правопорядок, їх класифікація. Важливою ціллю цієї публікації стає зв'язок національного кримінального законодавства з міжнародним кримінальним правом і міжнародним гуманітарним правом.

Виклад основного матеріалу. *Пропаганда війни* (ст. 436 КК України). Заборона цього діяння

¹ *Примітка.* Ці злочини визнаються особливо тяжкими, оскільки відповідно до ч. 6 ст. 12 КК України кримінальне правопорушення, санкція за вчинення якого передбачає основне покарання у виді позбавлення волі, на строк понад десять років або довічне позбавлення волі є особливо тяжким злочином.

² 'International Crimes' (*Open Society Justice Initiative*, June 2016) <<https://www.justiceinitiative.org/publications/international-crimes>>

як інформаційного кримінального правопорушення міститься в багатьох міжнародних актах¹. Згідно зі ст. 37 Конституції України забороняється утворення і діяльність політичних партій та громадських організацій, програмні цілі або дії яких спрямовані на пропаганду війни. Зазначена конституційна заборона разом із міжнародними заборонами знайшли своє відображення в окремих законах України².

Стаття 436 КК України передбачає кримінальну відповідальність за публічні заклики до агресивної війни або до розв'язування воєнного конфлікту, а також за виготовлення матеріалів із закликами до вчинення таких дій з метою їх розповсюдження або розповсюдження таких матеріалів. Серйозною проблемою в питанні кваліфікації такого кримінального правопорушення, як пропаганда війни, є те, що *суди не вдаються до аналізу змісту публічних закликів* до агресивної війни чи розповсюдження матеріалів із такими закликами, а покладаються на висновки судово-лінгвістичної експертизи, або обмежуються тим, що обвинувачений визнав

свою вину³. Публічні заклики до агресивної війни або до розв'язання воєнного конфлікту передбачають усні або письмові відкриті звернення до невідомого кола осіб. Такі звернення пропагують ідеї, погляди чи навіть вимоги і розповсюджуються серед значної кількості людей з метою схилити їх до відповідних дій. За своїм характером публічні заклики можуть виступати способом психологічного впливу на людей, агітацією, спрямованою на формування громадської думки⁴.

Наближеним до пропаганди війни є *виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів* (ст. 436-1 КК України). Диспозиція цього кримінального правопорушення розкривається через Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» від 9 квітня 2015 р. № 317-VIII. Така пропаганда визнана наругою над пам'яттю мільйонів жертв комуністичного тоталітарного режиму, націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарного режиму й заборонена законом (ч. 1 ст. 3).

Особливою проблемою в криміналізації вказаного кримінального правопорушення⁵ стала його *заполітизованість і суперечність* таким конституційним правам, як свобода думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань (ч. 1 ст. 34 Конституції України), вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір (ч. 2 ст. 34 Конституції України), а також консти-

¹ Міжнародна конвенція про використання радіомовлення в інтересах миру: Міжнародний документ від 23.09.1936. *PRO. Платформа ефективного регулювання*: вебсайт. URL: <https://regulation.gov.ua/documents/id211299>; Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 110 «Заходи проти пропаганди та підбурювання до нової війни»: Міжнародний документ від 03.11.1947. *ZakonOnline*: вебсайт. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/140896_140896; Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 127 (II) «Неправдива або перекошена інформація»: Міжнародний документ від 15.11.1947. *Zakon.cc*: вебсайт. URL: https://zakon.cc/law/document/read/995_275; Конвенція про міжнародне право спростування: Міжнародний документ від 16.12.1952. *Верховна Рада України: Законодавство України*: офіц. вебсайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_319; Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами: Міжнародний документ від 24.10.1970. *ООН*: офіц. вебсайт. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/intlaw_principles.shtml; Декларація про право народів на мир: Міжнародний документ від 12.11.1984. *ООН*: офіц. вебсайт. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/right_to_peace.shtml; Міжнародний пакт про громадянські та політичні права: Міжнародний документ від 16.12.1966. *Верховна Рада України: Законодавство України*: офіц. вебсайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

² Ч. 1 ст. 21 Закону України «Про політичні партії в Україні» від 05.04.2001 № 2365-III; ч. 1 ст. 4 Закону України «Про громадські об'єднання» від 22.03.2012 № 4572-VI; ч. 1 ст. 28 Закону України «Про інформацію» від 02.10.1992 № 2657-XII; п. 1 ч. 1 ст. 36 Закону України «Про медіа» від 13.12.2022 № 2849-IX; ч. 1 ст. 28 Закону України «Про видавничу справу» від 05.06.1997 № 318/97-ВР; ч. 5 ст. 5 Закону України «Про театри і театральну справу» від 31.05.2005 № 2605-IV; ч. 1 ст. 30 Закону України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III; ч. 3 ст. 23 Закону України «Про звернення громадян» від 02.10.1996 № 393/96-ВР та ін.

³ Вдовенко О, Воробйов Є та Гринишак М, *Кримінальна відповідальність за поширення інформації в інтернеті до та після 24 лютого 2022 року* (ГО «Платформа прав людини», 2022) 88 <<https://www.ppl.org.ua/wp-content/uploads/2023/01/%D0%90%D0%9D%D0%90%D0%9B%D0%86%D0%A2%D0%98%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%99-%D0%97%D0%92%D0%86%D0%A2-A4-30-12-22.pdf>>

⁴ Кубальський ВН, «Проблеми кримінальної відповідальності за публічні заклики до вчинення злочинів проти державного суверенітету» (2018) 2 Судова апеляція 67–78.

⁵ За час існування ст. 436-1 КК України в різних редакціях і десятирічну практику застосування, відповідно до статистичних даних Офісу Генерального прокурора (з 2014 р. по серпень 2024 р.), було обліковано 1055 кримінальних правопорушень, причому більшість із них (а саме 830) було зафіксовано саме з часів повномасштабного вторгнення РФ на територію України (з 2022 р.). У період з 2014 по 2023 рр. було засуджено 160 осіб за цією статтею КК України, при цьому більшість (141 особа) – з 2022 р.

туційній забороні на цензуру (ст. 15 Конституції України)¹.

Досвід зарубіжних країн показує, що аналогічні до ст. 436-1 КК України норми кримінальних кодексів деяких європейських держав уже визнавалися неконституційними, зокрема, через порушення права на свободу вираження поглядів. Так, 19 липня 2011 р. Конституційний суд Польщі у своєму рішенні Ref. о. К 11/10 визнав неконституційними положення Кримінального Кодексу Польщі щодо кримінальної відповідальності за пропаганду тоталітарної ідеології. Конституційний суд Угорщини 19 лютого 2013 р. у своєму рішенні № IV/2478/2012 також визнав неконституційними положення про кримінальну відповідальність за поширення чи публічне використання чи демонстрування свастики, знаків СС, знака схрещених стріл (знак національно-соціалістичної партії схрещених стріл, створеної в 1937 р.), серпа й молота, червоної зірки чи будь-яких символів з їх використанням².

Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії РФ проти України, глорифікація її учасників (ст. 436-2 КК України)³ також можна віднести до інформаційних кримінально-протиправних діянь. Це кримінальне правопорушення було введено до КК України на початку повномасштабного вторгнення Законом України «Про внесення змін до деяких законодав-

чих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції» від 3 березня 2022 р. № 2110-IX. У пояснювальній записці до вказаного законопроекту було констатовано, що гібридний характер агресії, який здійснюється РФ в інформаційній сфері, несе загрозу державному суверенітету та територіальній цілісності України.

Дослідження проблем кваліфікації виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії РФ проти України, глорифікації її учасників (ст. 436-2 КК України) призводить до виявлення наступних проблем: 1) відмежування від інших складів кримінальних правопорушень (ст. 111, 111-1, 111-2, 436, 436-1, 437 КК України та ін.); 2) складність відмежування одне від одного суспільно небезпечних діянь, названих у нормі ст. 436-2 КК України; 3) невизначеність терміна «глорифікація»; 4) надмірний характер кримінально-правової заборони; 5) відмежування вчинення продовжуваного кримінального правопорушення від повторності; 6) визначення повторності при вчиненні діянь, передбачених ч. 1 та ч. 2 ст. 436-2 КК України; 7) наявність у санкціях ст. 436-2 КК України покарання у виді позбавлення волі за ненасильницькі дії⁴. У науковій літературі також відзначають необхідність *розширення переліку суб'єктів, яких може бути піддано глорифікації при вчиненні глорифікації квазідержавних об'єднань*⁵. Також окремо вказують і на необхідність установа кримінальної відповідальності за вчинення таких дій за ст. 436-2 КК України, якщо вони були вчинені виключно публічно⁶.

¹ Конституційний Суд України у своєму рішенні у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» від 16 липня 2019 р. № 9-р/2019 визнав таким, що відповідає Конституції України (є конституційним), Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» від 9 квітня 2015 р. № 317-VIII зі змінами, а отже і чинну редакцію ст. 436-1 КК України.

² Яворський В, 'Аналіз закону про заборону комуністичних символів' (*Права людини в Україні: інформаційний портал Харківської правозахисної групи*, 01 Травень 2015) <<https://khp.org/1430493970>>; Спільний проміжний висновок № 823/2015 щодо Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки», ухвалений Венеціанською комісією на 105-му пленарному засіданні (18–19 грудня 2015 р.). ОБСЄ: офіц. веб-сайт. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/c/f/216291.pdf>

³ Згідно зі статистичною інформацією Офісу Генерального прокурора, станом на 2022 р. – серпень 2024 р. в державі було обліковано 3456 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 436-2 КК України. За період із 8 квітня 2022 р. по 11 березня 2024 р. за вказаною статтею було засуджено 858 осіб.

⁴ Див. детальніше: Євтеєва ДП, Лапкін АВ, 'Щодо проблем тлумачення та застосування ст. 436-2 Кримінального кодексу України' *Кримінально-правова охорона безпеки людини, нації, світу: фундаментальність, трансдисциплінарність і ноонауковість забезпечення* (VIII Міжнародна науково-практична конференція, Харків, 17 травня 2024) 134 <https://dspace.nlu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/20090/3/konf_MPO_2024_o.pdf>

⁵ Див. детальніше: Шинкарьов ЮВ, Коваленко ОО, 'Правова характеристика поняття «глорифікація» як форми об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 436–2 Кримінального кодексу України' (2022) 36 Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «ПРАВО» 29 <<http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/law/article/view/7867/4179>>

⁶ Мовчан РО, 'Кримінально-правова новела про виправдовування збройної агресії російської федерації проти України (ст. 436-2 КК України): правозастосовні та правотворчі проблеми' (2022) 13 (25) Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Журнал. Серія Право 203 <<https://visnyk.iful.edu.ua/>>

Злочин агресії (ст. 437 КК України). Певна частина кримінально-протиправних діянь цього злочину також може бути віднесена до інформаційних кримінально-протиправних посягань, якщо діяння були здійснені шляхом застосування інформаційних способів. Визначаючи злочин агресії, чинне національне кримінальне законодавство керується насамперед Статутом ООН. Так, ст. 1 Статуту ООН формулює цілі і принципи: «підтримувати міжнародний мир та безпеку і з цією метою вживати ефективних колективних заходів для запобігання та усунення загрози миру й придушення актів агресії, або інших порушень миру...» (Статут ООН, 1945 р.)¹. Також у ч. 4 ст. 2 Статуту ООН передбачено, що «усі Члени ООН утримуються в своїх міжнародних відносинах від погрози силою або її застосування як проти територіальної недоторканності або політичної незалежності будь-якої держави, так і якимось іншим чином, несумісним із цілями ООН». При цьому саме «Рада Безпеки визначає існування будь-якої загрози миру, будь-якого порушення миру або акта агресії та надає рекомендації або вирішує те, які дії варто почати у відповідності зі статтями 41 та 42 для підтримки або відновлення міжнародного миру й безпеки» (ст. 39)². За такої редакції рішення Ради Безпеки ООН можуть бути заблоковані країною-агресором. У таких випадках унеможливується реалізація цілей Статуту ООН. Статут ООН, який приймався у 1945 р., не передбачав імовірності того, що агресором може бути член Ради Безпеки ООН, як це сталося в ситуації, пов'язаною з російською агресією проти України.

Ознаки злочину агресії продовжували визначатися і в інших міжнародно-правових актах. Відповідно до Резолюції 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1974 р. передбачено таке поняття агресії: «застосування збройної сили державою проти суверенітету, територіальної цілісності чи політичної незалежності іншої держа-

ви або в будь-який інший спосіб несумісний зі статутом ООН³. Необхідно зазначити, що Римський статут МКС безпосередньо відтворює у своїх нормах наведене визначення агресії (ст. 8bis). Тут варто звернути увагу, що європейська мережа контактних пунктів стосовно осіб, відповідальних за геноцид, злочини проти людяності та військові злочини (*the Genocide Network*), наполягає на тому, що «відповідно до визначення статті 8bis індивідуальну кримінальну відповідальність за злочин агресії *можуть понести лише члени керівництва держави з урахуванням порогової вимоги щодо типу порушення Статуту ООН*»⁴.

У ст. 437 КК України передбачається кримінальна відповідальність за планування, підготовку або розв'язування агресивної війни чи воєнного конфлікту, участь у змові, що спрямована на вчинення таких дій, а також за ведення агресивної війни або агресивних воєнних дій. Таке визначення злочину в національному кримінальному законодавстві є відповідником визначенню злочину агресії, сформульованому в міжнародному кримінальному праві. Разом із цим особливістю визначення за національним законодавством є те, що в ньому прямо не зазначено суб'єкта злочину, що може розвинути судження про можливість притягнення за цей злочин до кримінальної відповідальності будь-якої фізичної осудної особи, яка досягла віку кримінальної відповідальності (загальний суб'єкт). За таким підходом і формувалася судова практика до прийняття постанови Великої Палати Верховного Суду від 28 лютого 2024 р. у справі № 415/2182/20, відповідно до якої діяння, визначені у ст. 437 КК України, здатні вчинити особи, які в силу службових повноважень або фактичного суспільного становища спроможні здійснювати ефективний контроль за політичними чи воєнними діями або керувати ними, та/або істотно впливати на політичні, військові, економічні, фінансові, інформаційні та інші процеси у власній державі чи за її межами, та/або керувати конкретними напрямками політичних або воєнних дій. Це судове рішення обґрунтовує правову позицію щодо можливості кримінальної відповідальності за національним кримінальним законодавством

випуск-журналу-№-1325/мовчан-р-о-кримінально-правовановела/>; Більше детально цей матеріал знайшов відображення в науковій статті: Новікова КА, 'Проблеми кримінальної відповідальності за пропаганду війни' (2024) (47) Питання боротьби зі злочинністю 77–86 <<https://doi.org/10.31359/2079-6242-2024-47-77>>

¹ Статут Організації Об'єднаних Націй. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN_Charter_Ukrainian.pdf

² Там само.

³ Definition of Aggression: General Assembly resolution 3314 (XXIX), 14 December 1974. URL: <https://documents.un.org/doc/resolution/gen/nr0/739/16/pdf>.

⁴ *The crime of aggression in the national laws of EU Member States, Genocide Network Observer States and Ukraine* (Genocide Network Paper, October 2023) 30.

лише певного роду відповідальних осіб держави-агресора (лідерів), що керують або впливають на важливі процеси у своїй країні або поза її межами (спеціальний суб'єкт). Однак судова практика за ст. 437 КК України поки що за відсутністю справ не підтвердила такий підхід, що був обґрунтовано обраний Верховним Судом.

Воєнні злочини (ст. 438 КК України), як уже було зазначено, також можуть визнаватися інформаційними кримінально-протиправними діяннями. Формально воєнні злочини в ст. 438 КК України визначаються через порушення законів та звичаїв війни. Цей підхід на сьогодні в основному відповідає Женевським конвенціям і додаткам до них. Це означає, що КК України в цій частині певним чином відповідає також і Римському статуту МКС, який приймався на основі Женевських конвенцій і додатків до них. Разом із цим текстуальне відображення конкретних видів воєнних злочинів у ст. 438 КК України все ще очікує змін за прикладом їх визначення в Римському статуті МКС.

У кожній із Женевських конвенцій 1949 р. визначено серйозні порушення, які відображені у визначеннях воєнних злочинів, наведених у ст. 438 КК України, що, зокрема, також можуть бути вчинені у формі інформаційних кримінально-протиправних діянь. До таких діянь можна віднести:

1) *примушування військовополоненого до служби в збройних силах ворожої держави або умисне позбавлення його прав на справедливе та належне судове розслідування, передбачених Конвенцією про поводження з військовополоненими (ст. 130 III ЖК);*

2) *примушування особи, що перебуває під захистом, служити в збройних силах ворожої держави, або умисне відбирання в особи, що перебуває під захистом, прав на справедливий і офіційний судовий процес, рекомендований Конвенцією про захист цивільного населення під час війни (ст. 147 IV ЖК);*

3) *віроломне використання на порушення ст. 37 II ЖК (про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі) розпізнавальної емблеми Червоного Хреста, Червоного Півмісяця або Червоного Лева і Сонця, або інших захисних знаків, визнаних Конвенціями і цим Протоколом (п. f ч. 3 ст. 85 I Додаткового протоколу до ЖК)¹;*

¹ Потрібно звернути увагу, що незаконне використання емблем Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного

4) *заборона видавати наказ не залишати нікого в живих, знуцання над людською гідністю, погроза вчинити будь-які заборонені діяння; діти, які не досягли п'ятнадцятирічного віку, не підлягають вербуванню у збройні сили або групи, і їм не дозволяється брати участь у воєнних діях (ст. 4 II Додаткового протоколу до ЖК), забороняються погрози насильством, що мають на меті тероризувати цивільне населення (ст. 13 II Додаткового протоколу до ЖК).*

Також не слід забувати й про порушення звичаїв війни, які закріплені в звичаєвому міжнародному гуманітарному праві. Відповідно до визначення воєнних злочинів, їх вчинення пов'язується із серйозністю порушень нормативних положень згадуваних міжнародних актів, якщо вони ставлять у небезпеку осіб або об'єкти, що перебувають під захистом, або порушують важливі соціальні цінності (принципи). Саме остання форма серйозних порушень може бути віднесена, перш за все, до інформаційних кримінально-протиправних діянь². Умовно до порушень звичаїв війни інформаційного характеру можна віднести й норми 46, 58–65, 69, 136–138, 152–155 та ін. норми звичаєвого МПП³.

Наведений орієнтовний перелік інформаційних кримінально-протиправних діянь, що посягають на мир і міжнародний правопорядок шляхом порушень законів та звичаїв війни, вказує на те, що вони становлять окрему групу діянь як на національному, так і на міжнародному рівні. При цьому деякі з них є настільки суспільно небезпечними, що становлять окремі злочини. На рівні національного законодавства вчинення таких діянь визнано злочинами, це: «воєнні злочини» (ст. 438 КК України) та «незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала» (ст. 445 КК України).

Незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала (ст. 445 КК України) є інформаційним кримінально-протиправним діянням, оскільки вчиняється з використанням інформаційного способу. Незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала визна-

Кристала, яке за своєю суттю є воєнним злочином, порушенням звичаєвого міжнародного гуманітарного права та Женевських конвенцій 1949 р., в Україні охороняється окремими статтями КК України (435, 445).

² 'Rule 156. Customary IHL' (ICRC) <<https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v1/rule156>>

³ 'Customary IHL' (ICRC) <<https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/rules>>

ється видом воєнних злочинів, що пов'язується з порушенням відповідних законів та звичаїв війни.

За звичаєвим міжнародним гуманітарним правом норма, що розміщена в ст. 445 КК України, є досить давньою. Вона була визнаною ще в Кодексі Лібера, Брюссельській декларації та Оксфордському керівництві. Також вона була кодифікована в Гаазьких положеннях 1899 та 1907 рр. і в Женевських конвенціях 1906, 1929 і 1949 рр.¹ У звичаях ведення війни вказується, що заборонено використовувати відмітні емблеми, що зазначені в Женевських конвенціях (норма 59) та інші міжнародно визнані емблеми (норма 61)². Важливим є й те, що Римський статут МКС визнає воєнним злочином «неналежне використання прапора парламентаря, прапора чи військових знаків розрізнення та форми ворога або ООН, а також розпізнавальних емблем, встановлених Женевськими конвенціями, наслідком чого є смерть або заповідання особі серйозних ушкоджень».

КК України містить певне дублювання, забороняючи використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала як у ст. 435 КК України (військове кримінальне правопорушення) так і в ст. 445 КК України (різновид порушення законів та звичаїв війни). Особливостями викладення норм у ст. 435 та 445 КК України є їх відповідність міжнародним актам, формальне дублювання одна одної та неконкретизованість певних визначень. Відповідність указаних норм положенням міжнародного права передбачає необхідність звернення до міжнародних норм і звичаїв ведення війни для більш поглибленого розуміння змісту цих злочинів. Також важливою особливістю стає й те, що ці кримінально-протиправні діяння є інформаційними, коли інформаційний спосіб їх вчинення є домінуючим і робить можливим їх вчинення у цілому, що пов'язується з незаконним використанням символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала та введенням в оману їх демонстрацією.

Публічні заклики до геноциду (ч. 2 ст. 442 КК України). Діяння, передбачені нормою ч. 2 ст. 442 КК України, також вчиняються з використанням інформаційного способу. Такими є *публічні заклики, а також виготовлення матеріалів із закликами до геноциду з метою їх розповсюдження*

або розповсюдження таких матеріалів. Згідно зі ст. III Конвенції про запобігання геноциду та покарання за нього 1948 р. діяннями, яке є караними, також визнаються і «*прямі та публічні заклики до вчинення геноциду*», що дає підстави віднести їх до інформаційних кримінально-протиправних діянь.

Р. Лемкін як ідеолог поглядів щодо необхідності рішучої протидії геноциду та введення цього терміна в науковий і практичний обіг у міжнародному праві, вказував, що геноцид не має мети негайного знищення національної групи шляхом масових убивств її членів, а, скоріше, є комплексом спланованих дій, спрямованих на знищення основ такої групи. Ціллю геноциду щодо українців за часів радянської влади Р. Лемкін визначив «релігійний, інтелектуальний і політичний провід», і тому «радянська сокира вдарила з повним розмахом саме по цих групах, вдаючись до відомих знарядь масового вбивства, депортації, примусової праці, заслання і голоду»³.

Комплекс дій, що ставлять за мету знищення національної, етнічної, расової або релігійної групи, і є метою здійснення геноциду. Прояви знищення таких груп у різні проміжки часу стосувалися геноциду вірмен на території Османської імперії та Турецької республіки (1915–1923), масової загибелі людей в Україні під час Голодомору (1932–1933), геноциду етнічної групи тутсі в Руанді (1994), геноциду боснійських мусульман у Сребрениці (Боснія, 1995).

Розгортання широкомасштабної російської агресії проти України, що почалася у 2022 р., також наближає кримінально-правову кваліфікацію певних дій з боку військовослужбовців РФ до визнання їх геноцидом в Україні вже в XXI ст. Так, у 2023 р. Президент України Володимир Зеленський на Генеральній Асамблеї ООН назвав масове викрадення та депортацію українських дітей на тимчасово окупованих територіях геноцидом⁴. У 2024 р. на Генеральній асамблеї ОБСЄ дії РФ було визнано геноцидом проти Українського народу⁵. Також у 2024 р. на засіданні ПАРЄ було

³ Сербин Р (ред) *Радянський геноцид в Україні (стаття 33 мовами)* (Мельник М. Ю., 2020) 54

⁴ «Це геноцид: Президент про викрадення Росією українських дітей» (*Ukrinform*, 19 вересень 2023) <<http://www.ukrinform.ua/amp/rubric-politics/3763484-ce-genocid-prezident-pro-vikradenna-rosie-u-ukrainskih-ditej.html>>

⁵ Ivashkiv O, 'OSCE Parliamentary Assembly adopts resolution recognising Russia's actions as genocide of Ukrainian people' (*Ukrainska Pravda*, 30 June 2024) <<https://www.pravda.com.ua/eng/news/2024/06/30/7463294/>>

¹ Хенкерте ЖМ, Досвальд-Бек Л, *Звичаєве міжнародне гуманітарне право. Норми* (МКЧХ, 2006) 267.

² --, 267–273.

визнано геноцидом дії РФ проти української культурної ідентичності¹.

Варто нагадати, що перші зафіксовані в правовому сенсі публічні заклики до геноциду були визнані на Міжнародному трибуналі в Нюрнберзі в 1946 р., коли Юліус Штрейхер, редактор антисемітського щотижневого журналу «Der Sturmer», був обвинувачений у злочині проти миру, а Ханс Фріче, який вів щотижневу передачу «Говорить Ханс Фріче», був обвинувачений за воєнні злочини². Історичним прикладом також є випадок, що зафіксований у вирозі Міжнародного кримінального трибуналу щодо злочинів у Руанді, коли в передачі на радіо RTLM містилися етнічні стереотипи, які поширювались у спосіб, що пропагує презирство й ненависть до населення тутсі та знищення цієї окремої етнічної групи (геноцид)³.

¹ Pavliuk O, Oliynyk T, 'PACE adopts three resolutions on Ukraine, mainly on special tribunal for Russia and on cultural genocide' (*Ukrainska Pravda*, 26 June 2024) <<https://www.pravda.com.ua/eng/news/2024/06/26/7462780/>>

² Timmermann WK, 'Incitement in International Criminal Law' (2006) 88 (864) *International Review of the Red Cross* 827.

³ Опришко Л, 'Відповідальність ЗМІ за геноцид. Приклад Руанди' (*ЖТА*, 20 Липень 2022) <<https://www.jta.com.ua/trends/vidpovidalnist-zmi-za-henotsyd-pryklad-ruandy/>>

Подібна ситуація прослідковується і в Україні, коли ще до початку російської агресії проти України в 2014 р. «рупори Кремля» в ЗМІ реалізували інформаційну політику невизнання української ідентичності, культури, на створення стереотипу єдиного народу, нав'язуючи агресивний воєнний спосіб вирішення «українського питання», у т. ч. шляхом повного знищення української державності, національної, мовної, культурної, історичної та релігійної ідентичності.

Висновки. Розкриття змісту форм учинення інформаційних кримінально-протиправних діянь, що посягають на мир, безпеку людства та міжнародний правопорядок, можливе тільки за допомогою міжнародних конвенцій та додаткових протоколів до них, а також звичаєвого міжнародного гуманітарного права. Враховуючи інтенсивність продовжуваної російської агресії проти України, порушення ворогом законів та звичаїв війни, важливим стає окреме дослідження саме цих суспільно небезпечних діянь, вчинення яких зумовлене використанням інформаційних способів. Їх вчинення стає передумовою вчинення ще більш тяжких діянь: воєнних злочинів, злочину агресії, геноциду та злочинів проти людяності.

REFERENCES

List of legal documents

Legislation

1. Definition of Aggression: General Assembly resolution 3314 (XXIX), 14 December 1974. URL: <https://documents.un.org/doc/resolution/gen/nr0/739/16/pdf/nr073916.pdf> (in English).
2. Deklaratsiia pro pryntsyipy mizhnarodnoho prava, shcho stosuiutsia druzhnykh vidnosyn i spivrobotnytstva mizh derzhavamy: Mizhnarodnyi dokument vid 24.10.1970. OON: of. vebсайт. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/intlaw_principles.shtml (in Ukrainian).
3. Deklaratsiia pro pravo narodiv na myr: Mizhnarodnyi dokument vid 12.11.1984. OON: ofits. vebсайт. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/right_to_peace.shtml (in Ukrainian).
4. Konventsiiia pro mizhnarodne pravo sprostuvannia: Mizhnarodnyi dokument vid 16.12.1952. Verkhovna Rada Ukrainy: Zakonodavstvo Ukrainy: ofits. vebсайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_319 (in Ukrainian).
5. Mizhnarodna konventsiiia pro vykorystannia radiomovlennia v interesakh myru: Mizhnarodnyi dokument vid 23.09.1936. PRO. Platforma efektyvnoho rehuliuвання: vebсайт. URL: <https://regulation.gov.ua/documents/id211299> (in Ukrainian).
6. Mizhnarodnyi pakt pro hromadianski ta politychni prava: Mizhnarodnyi dokument vid 16.12.1966. Verkhovna Rada Ukrainy: Zakonodavstvo Ukrainy: ofits. vebсайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (in Ukrainian).
7. Pro politychni partii v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 05.04.2001 № 2365-III. Verkhovna Rada Ukrainy: Zakonodavstvo Ukrainy: ofits. vebсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14> (in Ukrainian).
8. Pro hromadski obiednannia: Zakon Ukrainy vid 22.03.2012 № 4572-VI. Verkhovna Rada Ukrainy: Zakonodavstvo Ukrainy: ofits. vebсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17> (in Ukrainian).
9. Pro informatsiiu: Zakon Ukrainy vid 02.10.1992 № 2657-XII. Verkhovna Rada Ukrainy: Zakonodavstvo Ukrainy: ofits. vebсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (in Ukrainian).
10. Pro media: Zakon Ukrainy vid 13.12.2022 № 2849-IX. Verkhovna Rada Ukrainy: Zakonodavstvo Ukrainy: ofits. vebсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20> (in Ukrainian).
11. Pro vydavnychu spravu: Zakon Ukrainy vid 05.06.1997 № 318/97-VR. Verkhovna Rada Ukrainy: Zakonodavstvo

- Ukrainy: ofits. vebsait. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/318/97-%D0%B2%D1%80> (in Ukrainian).
12. Pro teatry i teatralnu spravu: Zakon Ukrainy vid 31.05.2005 № 2605-IV. Verkhovna Rada Ukrainy: Zakonodavstvo Ukrainy: ofits. vebsait. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2605-15> (in Ukrainian).
 13. Pro okhoronu dytynstva: Zakon Ukrainy vid 26.04.2001 № 2402-III. Verkhovna Rada Ukrainy: Zakonodavstvo Ukrainy: ofits. vebsait. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14> (in Ukrainian).
 14. Pro zvernennia hromadian: Zakon Ukrainy vid 02.10.1996 № 393/96-VR. Verkhovna Rada Ukrainy: Zakonodavstvo Ukrainy: ofits. vebsait. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80> (in Ukrainian).
 15. Pro zasudzhennia komunistychnoho ta natsional-sotsialistychnoho (natsystyskoho) totalitarnykh rezhymiv v Ukraini ta zaboronu propahandy yikhnoi symvoliky: Zakon Ukrainy vid 09 kvitnia 2015 r. № 317-VIII. Verkhovna Rada Ukrainy: Zakonodavstvo Ukrainy: ofits. vebsait. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19> (in Ukrainian).
 16. Rezoliutsiia Heneralnoi Asamblei OON № 110 “Zakhody proty propahandy ta pidburiuvannia do novoi viiny”: Mizhnarodnyi dokument vid 03.11.1947. ZakonOnline: vebsait. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/140896__140896 (in Ukrainian).
 17. Rezoliutsiia Heneralnoi Asamblei OON № 127 (II) “Neppravdyva abo perekruhena informatsiia”: Mizhnarodnyi dokument vid 15.11.1947. Zakon.cc: vebsait. URL: https://zakon.cc/law/document/read/995_275 (in Ukrainian).
 18. Spilnyi promizhnyi vysnovok № 823/2015 shchodo Zakonu Ukrainy “Pro zasudzhennia komunistychnoho ta natsional-sotsialistychnoho (natsystyskoho) totalitarnykh rezhymiv v Ukraini ta zaboronu propahandy yikhnoi symvoliky”, ukhvalenyi Venetsianskoiu komisiieiu na 105-mu plenarnomu zasidanni (18–19 hrudnia 2015 r.). OBSIe: ofits. vebsait. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/c/f/216291.pdf> (in Ukrainian).
 19. Statut Orhanizatsii Obiednanykh Natsii. OON: ofits. vebsait. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN_Charter_Ukrainian.pdf (in Ukrainian).

Bibliography

Authored books

1. Khenkerts ZhM, Dosvald-Bek L, Zvychaieve mizhnarodne humanitarne pravo. Normy [Customary international humanitarian law. Norms] (ICRC, 2006) 418 (in Ukrainian).
2. Vdovenko O, Vorobiov Ye ta Hrynyshak M, *Kryminalna vidpovidalnist za poshyrennia informatsii v interneti do ta pislia 24 liutoho 2022 roku* [Criminal liability for disseminating information on the Internet before and after 24 February 2022] (HO “Platforma prav liudyny” – Human Rights Platform NGO, 2022) 88 <<https://www.ppl.org.ua/wp-content/uploads/2023/01/%D0%90%D0%9D%D0%90%D0%9B%D0%86%D0%A2%D0%98%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%99-%D0%97%D0%92%D0%86%D0%A2-A4-30-12-22.pdf>> (in Ukrainian).

Edited books

3. Serbyn R (ed) *Radianskyi henotsyd v Ukraini (stattia 33 movamy)* [Soviet Genocide in Ukraine (article in 33 languages)] (Melnyk M. Yu., 2020) 53–58 (in Ukrainian).

Non-authored books

4. *The crime of aggression in the national laws of EU Member States, Genocide Network Observer States and Ukraine* (Genocide Network Paper, October 2023) 30 (in English).

Journal articles

5. Timmermann WK, ‘Incitement in International Criminal Law’ (2006) 88 (864) *International Review of the Red Cross* 823–852 (in English).
6. Kubalskyi VN, ‘Problemy kryminalnoi vidpovidalnosti za publichni zaklyky do vchynennia zlochyniv proty derzhavnogo suverenitetu’ [Problems of criminal liability for public calls to commit crimes against state sovereignty] (2018) 2 *Sudova apeliatsiia – Judicial Appeal* 67–78 (in Ukrainian).
7. Movchan RO, ‘Kryminalno-pravova novela pro vypravdovuvannia zbroinoi ahresii rosiiskoi federatsii proty Ukrainy (st. 436-2 KK Ukrainy): pravozastosovni ta pravotvorchi problemy’ [Criminal Law Novel on Justification of the Armed Aggression of the Russian Federation against Ukraine (Article 436-2 of the Criminal Code of Ukraine): Law Enforcement and Lawmaking Problems] (2022) 13 (25) *Naukovo-informatsiinyi visnyk Ivano-Frankivskoho universytetu prava imeni Korolia Danyla Halytskoho: Zhurnal. Serii Pravo – Scientific and Information Bulletin of the Ivano-Frankivsk University of Law named after King Danylo Halytskyi: Journal. Series Law* 197–203 <<https://visnyk.iful.edu.ua/випуск-журналу-№-1325/мовчан-р-о-кримінально-правова-новела/>> (in Ukrainian).
8. Novikova KA, ‘Problemy kryminalnoi vidpovidalnosti za propahandu viiny’ [Problems of criminal responsibility

for propaganda for war] (2024) (47) Pytannia borotby zi zlochynnistiu – Issues of crime prevention 77–86 <<https://doi.org/10.31359/2079-6242-2024-47-77>> (in Ukrainian)

9. Shynkarov YuV, Kovalenko OO, 'Pravova kharakterystyka poniattia "hloryfikatsiia" yak formy obiektyvnoi storony skladu kryminalnoho pravoporushennia, peredbachenoho st. 436-2 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy' [Legal Characteristics of the Concept of "Glorification" as a Form of Objective Side of the Criminal Offence Under Article 436-2 of the Criminal Code of Ukraine] (2022) 36 Zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni H. S. Skovorody "PRAVO" – Collection of Scientific Papers of H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University 'PRAVO' 23–30 <<http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/law/article/view/7867/4179>> (in Ukrainian).

Conference papers

10. Yevtieieva DP, Lapkin AV, 'Shchodo problem tлумachennia ta zastosuvannia st. 436-2 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy' [On the Problems of Interpretation and Application of Art. 436-2 of the Criminal Code of Ukraine] *Kryminalno-pravova okhorona bezpeky liudyny, natsii, svitu: fundamentalnist, transdysyplinarnist i noonaukovist ubezpechennia – Criminal Law Protection of Security of a Person, Nation, World: Fundamentalism, Transdisciplinarity and Non-scientific Security* (VIII International Scientific and Practical Conference, Kharkiv, 17 May 2024) 133–136 <https://dspace.nlu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/20090/3/konf_MPO_2024_o.pdf> (in Ukrainian).

Websites

10. 'Customary IHL' (ICRC) <<https://ihl-databases.icrc.org/en/cutomary-ihl/rules>> (in English).
11. 'International Crimes' (*Open Society Justice Initiative*, June 2016) <<https://www.justiceinitiative.org/publications/international-crimes>> (in English).
12. Ivashkiv O, 'OSCE Parliamentary Assembly adopts resolution recognising Russia's actions as genocide of Ukrainian people' (*Ukrainska Pravda*, 30 June 2024) <<https://www.pravda.com.ua/eng/news/2024/06/30/7463294/>> (in English).
13. Pavliuk O, Oliynyk T, 'PACE adopts three resolutions on Ukraine, mainly on special tribunal for Russia and on cultural genocide' (*Ukrainska Pravda*, 26 June 2024) <<https://www.pravda.com.ua/eng/news/2024/06/26/7462780/>> (in English).
14. Opryshko L, 'Vidpovidalnist ZMI za henotsyd. Pryklad Ruandy' [Media Responsibility for Genocide. The case of Rwanda] (*JTA*, 20 July 2022) <<https://www.jta.com.ua/trends/vidpovidalnist-zmi-za-henotsyd-pryklad-ruandy/>> (in Ukrainian).
15. 'Tse henotsyd: Prezydent pro vykradennia Rosiieiu ukrainskykh ditei' [This is genocide: President on Russia's abduction of Ukrainian children] (*Ukrinform*, 19 September 2023) <<http://www.ukrinform.ua/amp/rubric-politics/3763484-ce-genocid-prezident-pro-vikradenna-rosieiu-ukrainskih-ditej.html>> (in Ukrainian).
16. Yavorskyi V, 'Analiz zakonu pro zaboronu komunistychnykh symvoliv' [Analysis of the Law on the Prohibition of Communist Symbols] (*Prava liudyny v Ukraini: informatsiinyi portal Kharkivskoi pravozakhysnoi hrupy – Human Rights in Ukraine: Information Portal of the Kharkiv Human Rights Protection Group*, 01 May 2015) <<https://khpg.org/1430493970>> (in Ukrainian).

Шепітько М. В., Борисов В. І., Базелюк В. В., Новікова К. А.

Інформаційні кримінально-протиправні діяння, що посягають на мир, безпеку людства та міжнародний правопорядок

Інформаційні кримінально-протиправні діяння, що посягають на мир, безпеку людства та міжнародний правопорядок, можуть здійснюватися з використанням інформаційних способів і застосуванням інформаційних засобів, що дає можливість уводити в оману сторону конфлікту, яка потерпає від агресії, та підбурювати до вчинення представниками ворожої сторони тяжких кримінально-протиправних дій проти цивільного населення. Інформація під впливом застосування інформаційного способу перекручується, приховується, незаконно змінюється, використовується для передавання погроз і закликів. Передавання такої інформації пришивищується ЗМІ, через інтернет, закритими та відкритими групами в месенджерах, соціальними мережами та іншими каналами зв'язку. Жертвами від інформаційної (гібридної) війни та застосованого незаконного інформаційного впливу (насильства) є все більше коло осіб, що стає передумовою для вчинення ще більш тяжких злочинів – агресії, геноциду, воєнних злочинів і злочинів проти людяності.

Інформаційними кримінально-протиправними діяннями, що посягають на мир, безпеку людства та міжнародний правопорядок, визнаються: 1) пропаганда війни (ст. 436 КК України); 2) виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського)

тоталітарних режимів (ст. 436-1 КК України); 3) виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників (ст. 436-2 КК України); 4) публічні заклики до геноциду (ч. 2 ст. 442 КК України); 5) незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала (ст. 445 КК України). Також вони є складовою протиправних діянь, зазначених у нормах ст. 437 КК України (злочин агресії) та ст. 438 КК України (воєнні злочини).

Ключові слова: кримінальне законодавство, норма закону про кримінальну відповідальність, інформаційні кримінально-протиправні діяння, пропаганда, глорифікація учасників агресії, розв'язування агресивної війни, публічні заклики до геноциду, порушення законів та звичаїв війни.

Shepitko M. V., Borysov V. I., Bazeliuk V. V., Novikova K. A.

Informative criminal illegal acts encroached to peace, security of mankind and international order

Informational criminal and illegal acts that encroach on the peace, security of mankind and the international legal order are associated with the use of an informational corpus delicti and the use of informational means that mislead the parties to the conflict, incite them to commit prohibited acts, and have the form of informational (verbal and non-verbal) influence. Information under the influence of this corpus delicti is distorted, hidden, illegally changed, used to transmit threats and calls. The transmission of such information is shared and accelerated by mass media, through the Internet, closed and open groups in messengers, social networks and other communication channels. An increasing number of people become victims of information (hybrid) war and applied illegal informational influence (violence), which becomes a prelude to committing even more serious crimes – aggression, genocide, war crimes and crimes against humanity.

The following are recognized as informational criminal and illegal acts that encroach on peace, human security and international legal order: 1) propaganda of war; 2) production, distribution of communist and nazi symbols and propaganda of communist and national socialist (nazi) totalitarian regimes; 3) justification, recognition as legitimate, denial of the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, glorification of its participants; 4) public calls for genocide; 5) illegal use of the symbols of the Red Cross, Red Crescent, Red Crystal. Informational criminal and illegal acts are part of rules included to art. 437 of CC of Ukraine (Crime of aggression) and art. 438 of CC of Ukraine (War crimes).

Key words: criminal legislation, rule of law on criminal liability, informational criminal and illegal acts, propaganda, glorification of participants in aggression, launching an aggressive war, public calls for genocide, violation of the laws and customs of war.

Стаття надійшла до редакції: 22.10.2024 р.

Прийнята до друку: 20.11.2024 р.